

Resultaten enquête vrijstellingen 5 onder b leerplicht

Ingrado

Inleiding

Als ouders van mening zijn dat de richting van alle scholen in hun omgeving niet past bij hun eigen levensbeschouwing of geloofsovertuiging, kunnen zij op grond van de leerplichtwet een beroep indienen op basis waarvan een vrijstelling van de leerplicht voor hun kinderen ontstaat. Dat betreft een zogenaamde vrijstelling 5 onder b.¹

Het aantal kinderen met een vrijstelling van de leerplicht op basis van geloof of denkrichting van hun ouders is de afgelopen jaren sterk toegenomen. In het schooljaar 2013-2014 werden 575 kinderen op grond van artikel 5 onder b van de leerplichtwet vrijgesteld van de leerplichtwet. In 2020-2021 waren dat 1771 kinderen. Ingrado, vereniging en kenniscentrum voor leerplicht en Doorstroompunt (RMC), heeft een enquête onder haar leden uitgezet om meer achtergrond te krijgen bij die toename.

De enquête geeft een beeld van:

- De ontwikkeling van het aantal vrijstellingen en de geloofs- of levensovertuigingen op basis waarvan ouders een beroep deden op een vrijstelling van de leerplicht;
- Het contact van leerplichtorganisaties met ouders die een beroep doen op vrijstelling 5 onder b doen;
- Opvattingen ten aanzien van vrijstellingen 5 onder b.

De enquête is tussen 8 en 31 maart 2023 ingevuld door medewerkers van 75 leerplichtorganisaties² die gezamenlijk 131 gemeenten vertegenwoordigen. Dat is ruim een derde van het totaal aantal gemeenten in Nederland. De responderende organisaties vormen een goede afspiegeling van alle gemeenten in Nederland voor wat betreft geografische spreiding en gemeentegrootte.

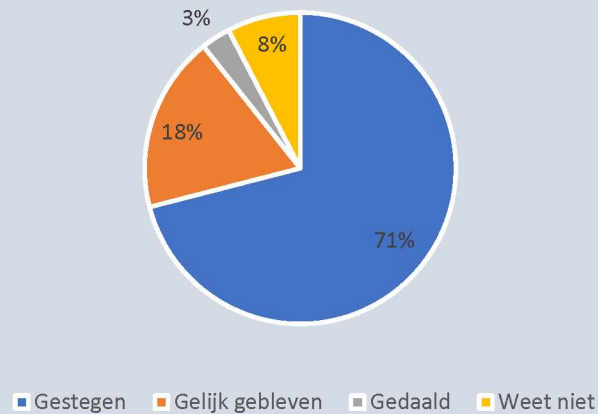
¹ Zie voor meer informatie <https://ingrado.nl/kennisbank/items/vrijstellingen>

² Er is een enquête per leerplichtorganisatie verstuurd.

Ontwikkeling en richting

In bijna driekwart van de responderende gemeenten is het aantal vrijstelling 5 onder b de afgelopen 5 jaar toegenomen (zie figuur 1).

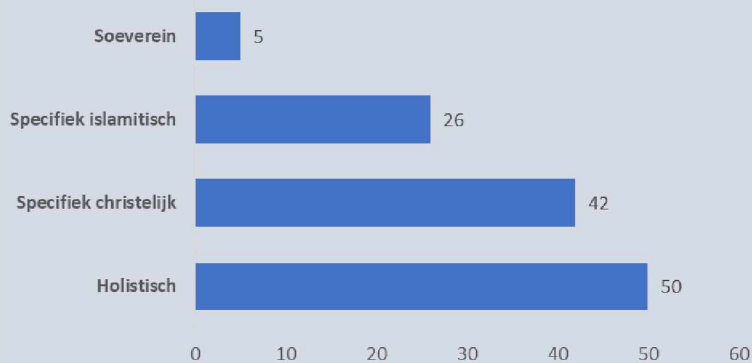
Figuur 1 De ontwikkeling van het aantal vrijstellingen in de responderende gemeenten (n=131)

In de meeste gemeenten deed die stijging van het aantal vrijstellingen zich niet voor vanuit één specifieke maar vanuit verschillende richtingen.

Niet alle respondenten kunnen de vraag op welke richting de meeste ouders zich beriepen beantwoorden. Een deel omdat ze daar geen zicht op heeft (15 procent) en een deel omdat zij niet vraagt naar de richting waarop ouders zich beroepen (10 procent). In figuur 2 worden de richtingen waarop de meeste ouders zich beriepen en het percentage gemeenten dat de richtingen benoemde weergegeven. Veel gemeenten noemden meer dan een richting.

Figuur 2 Op welke richting beriepen de meeste ouders zich de afgelopen 5 jaar? (percentage gemeenten, n= 131)

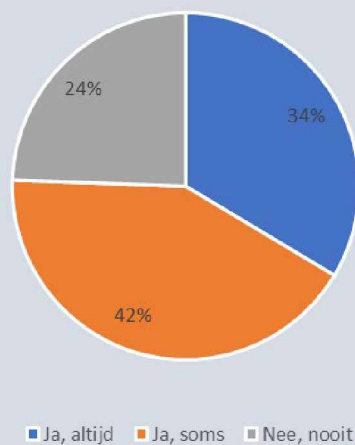

Contact met ouders

Om een beroep te kunnen doen op een vrijstelling artikel 5 onder b moeten ouders een kennisgeving indienen waarin zij verklaren overwegende bedenkingen te hebben tegen de richting van het onderwijs op alle binnen redelijke afstand van de woning gelegen scholen (Artikel 8 van de Leerplichtwet). De verklaring is ongeldig als de jongere eerder wel een school van de richting heeft bezocht waartegen de ouders bedenkingen hebben. Ouders moeten die kennisgeving tenminste een maand voordat de jongere leerplichtig wordt of elk jaar opnieuw voor 1 juli. Er moet dus jaarlijks een kennisgeving worden ingediend waaruit de vrijstelling kan ontstaan. In het format ambtsinstructie³ van Ingrado is over een beroep op artikel 5 onder b opgenomen dat de medewerker van leerplicht de bij kennisgeving overgelegde bescheiden onderzoekt en de ouders uitnodigt voor een mondelinge toelichting op het beroep.

Ruim driekwart van de gemeenten probeert in contact te komen met ouders die een beroep doen op een vrijstelling 5 onder b (zie figuur 3). Ruim 30 procent van de gemeenten doet dat altijd, ruim 40 procent doet dat soms.

Figuur 3 **Roept jouw organisatie ouders die een beroep doen op vrijstelling 5 onder b op om hun verklaring mondeling toe te komen lichten? (n=131)**

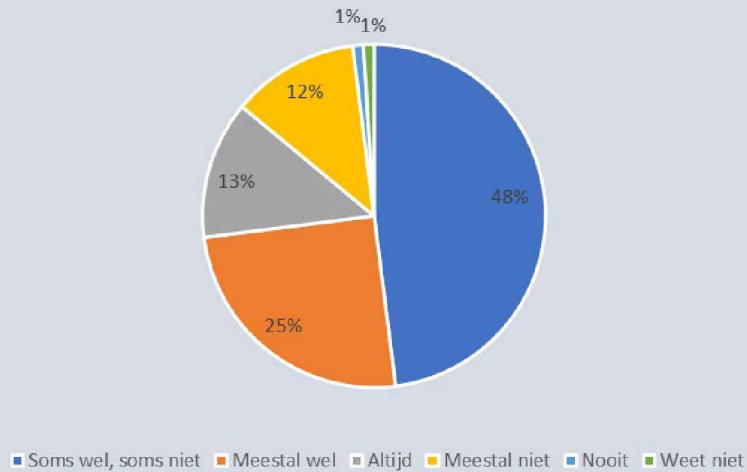

De gemeenten die ouders soms oproepen, doen dat bijvoorbeeld alleen bij de 1^e aanvraag en niet bij herhalingen. Een deel roept ouders alleen op als de kennisgeving niet voldoet. In sommige gemeenten verschilt per collega of de ouders wel of niet worden opgeroepen.

³ Gemeenten moeten een instructie vaststellen voor de medewerkers van leerplicht. Daarin wordt vermeld hoe de wettelijke taken die de gemeente zijn opgelegd moeten worden uitgevoerd. Ingrado heeft een format voor de ambtsinstructie opgesteld dat gemeenten daarvoor kunnen gebruiken. Zie <https://ingrado.nl/kennisbank/items/ambtsinstructie>

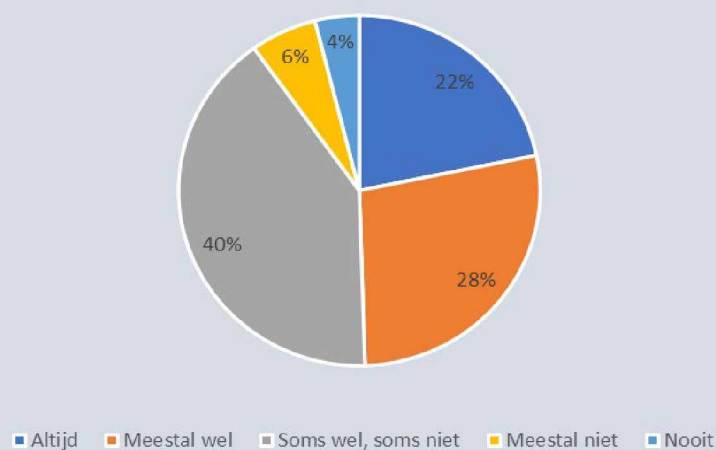
Gemeenten hebben uiteenlopende ervaringen met het gehoor dat ouders geven aan een oproep om hun beroep op vrijstelling 5 onder b toe te komen lichten (zie figuur 4). In bijna de helft van de gemeenten geven ouders soms wel of soms geen gehoor aan zo'n oproep. Volgens een kwart van de gemeenten geven de ouders meestal wel gehoor aan die oproep.

Figuur 4 Geven ouders gehoor aan de oproep om hun beroep op vrijstelling 5 onder b mondeling toe te komen lichten? (n=100)

Vrijwel alle leerplichtorganisaties maken zich zorgen over de kinderen waarvoor een vrijstelling 5 onder b ontstaat. De mate waarin verschilt (zie figuur 5).

Figuur 5 Wij maken ons zorgen over de ontwikkeling van de kinderen waarvoor een vrijstelling 5 onder b wordt afgegeven (n=131)

In de toelichtingen van de organisaties die zich *altijd* zorgen maken, komt steeds terug dat de kinderen waarvoor een vrijstelling 5 onder b ontstaat volledig uit het zicht kunnen raken. Daarnaast zijn er zorgen over het isolement waarin deze kinderen terecht kunnen komen.

“Omdat deze kinderen volledig uit beeld kunnen raken. Onderwijs is een belangrijke pijler wanneer het gaat om ontwikkeling van een kind. Omdat er geen zicht meer is op deze kinderen, kan er sprake zijn van een ontwikkelingsbedreiging zonder dat men dat weet. Het is niet gezegd dat een ouder voldoende onderwijs biedt. Daarnaast is een kind ook gebaat bij het omringt zijn met (verschillende) leeftijdsgenootjes, zoals in een school/klas. Bij thuis onderwijs hoeft dit niet zo te zijn.”

Bij de organisaties die zich soms wel en soms geen of meestal geen zorgen maken, blijkt dat voort te komen uit de contacten die zij hebben met de ouders, kinderen en gezinnen.

“In sommige gevallen ligt er een duidelijk plan en lijken ouders in staat om zelf voor goed onderwijs te kunnen zorgen. Er zijn ook zaken waar we ons wel zorgen over maken. Sommige gezinnen staan erg ver af van de werkelijkheid. Kinderen komen weinig in contact met "Nederlandse" kinderen en hebben bijna geen sociale contacten. (Gescheiden) ouders liggen soms ook niet op een lijn waardoor er problemen ontstaan.”

De organisaties die zich nooit zorgen maken beroepen zich daarbij op de leerplichtwet.

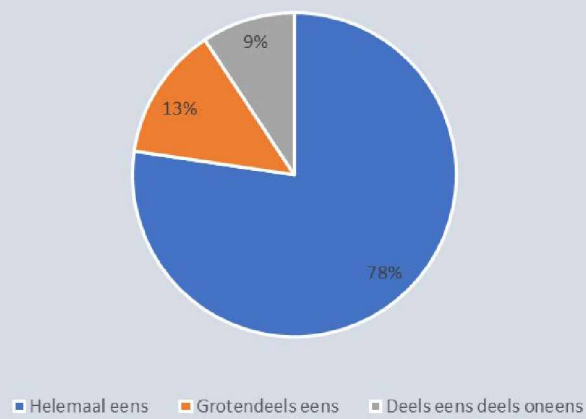
“Als een vrijstelling van rechtswege is ontstaan, heeft een leerplichtambtenaar er niets meer over te zeggen.”

Reacties op stellingen

Aan het eind van de enquête kregen de respondenten een aantal stellingen voorgelegd. Zij hebben daar op persoonlijke titel op gereageerd.

Alle respondenten zijn het tenminste deels eens met de stelling 'Ouders zouden verplicht moeten worden om thuisonderwijs te organiseren als zij een vrijstelling 5 onder b voor hun kind(eren) hebben gekregen' (zie figuur 6). Een ruime meerderheid is het daar helemaal mee eens. Geen van de respondenten antwoordde het 'grotendeels oneens' of 'helemaal oneens' te zijn met deze stelling.

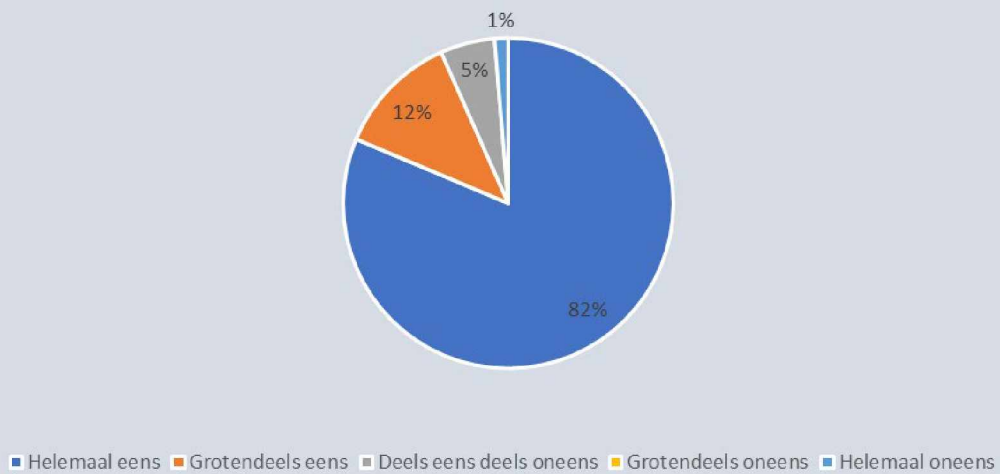
Figuur 6 Ouders zouden verplicht moeten worden om thuisonderwijs te organiseren als zij een vrijstelling 5 onder b voor hun kind(eren) hebben gekregen (n = 75)

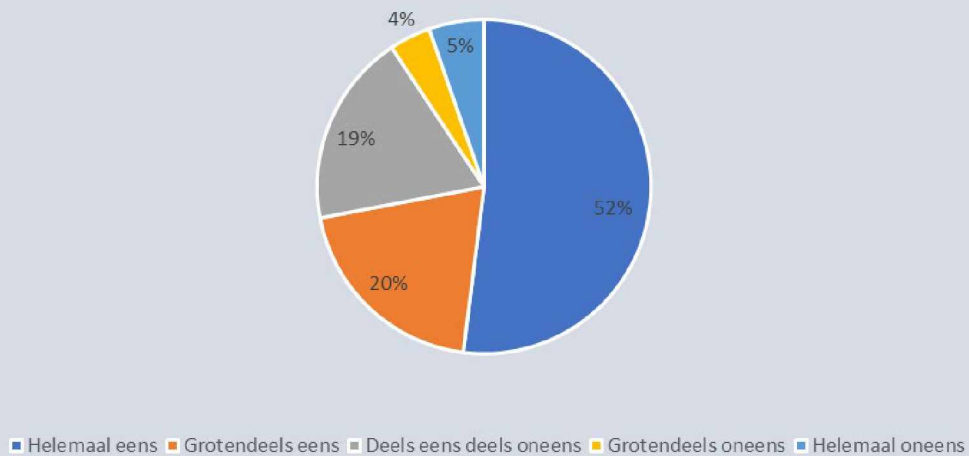
Met de stelling 'De Inspectie van het Onderwijs moet de kwaliteit van het thuisonderwijs gaan controleren' is 82 procent de respondenten het helemaal eens (zie figuur 7).

Ruim de helft van de respondenten zou het liefst zien dat de leerplichtwet zodanig wordt aangepast dat het niet langer mogelijk is om een beroep op een vrijstelling 5 onder 5 te doen (zie figuur 8). Zij zijn het helemaal eens met de stelling 'De leerplichtwet moet zo worden aangepast dat het niet langer mogelijk is om een beroep op een vrijstelling 5 onder b te kunnen doen'. Over deze stelling is meer verdeeldheid dan over de vorige stellingen. Bijna 10 procent van de respondenten is het er helemaal of grotendeels oneens.

Figuur 7 De Inspectie van het Onderwijs moet de kwaliteit van het thuisonderwijs gaan controleren (n = 75)

Figuur 8 De leerplichtwet moet zo worden aangepast dat het niet langer mogelijk is om een beroep op een vrijstelling 5 onder b te kunnen doen (n=75)

Conclusies

Het aantal vrijstellingen 5 onder b is in de meeste maar niet in alle gemeenten gestegen. De meeste gemeenten zien dat in de afgelopen 5 jaar vooral ouders met een holistische levensovertuiging of vanuit een specifiek christelijke geloofsovertuiging een beroep deden op een vrijstelling 5 onder b.

Er is niet altijd contact tussen leerplicht en de ouders die een beroep doen op een vrijstelling 5 onder b. Gemeenten verschillen van elkaar in de frequentie waarmee ze contact zoeken met ouders die een beroep een vrijstelling 5 onder b doen. Een derde doet dat standaard, ruim veertig procent doet dat soms en bijna een kwart doet dat nooit. De ervaringen van gemeenten met de reacties van ouders op een oproep voor een gesprek verschillen eveneens. In de meeste gemeenten is de ervaring dat de ouders daar altijd (48%) of meestal wel (25%) gehoor aan geven. Een aantal gemeenten ervaart dat de ouders daar soms (13%), meestal niet (12%) of nooit (1%) gehoor aan geven.

In het overgrote deel van de leerplichtorganisaties bestaan zorgen over de ontwikkeling van de kinderen waarvoor een vrijstelling 5 onder b wordt afgegeven. In 22% van de gemeenten maakt men zich daar altijd zorgen over, in 28% maakt men zich meestal zorgen en in 40% bestaan er soms wel en soms geen zorgen over de ontwikkeling van de kinderen met een vrijstelling 5 onder b. Belangrijkste reden van zorg is dat er geen zicht meer is op deze kinderen en dat zij mogelijk geen (goed) onderwijs krijgen.

Vrijwel alle respondenten zijn voorstander van een aanpassing van de leerplichtwet zodat die beter borgt dat alle kinderen hun recht op onderwijs kunnen doen gelden.

**Iedere jongere heeft
recht op ontwikkeling.**
Daar maken wij werk van!

Ingrado

Rotterdam, april 2023

Het onderzoek 'Vrijstellingen 5 onder b' is mede mogelijk gemaakt door het ministerie van OCW.